

Metropolita prof. zw. dr hab. Sawa Michał Hrycuniak
Chrześcijańska Akademia Teologiczna
Sekcja Teologii Prawosławnej
Warszawa

Recenzja

rozprawy doktorskiej Ks. mgr Andrzeja Gontarka

pt.: „Eklezjotwórczy charakter Eucharystii w świetle teologii starokatolickiej”

Warszawa 2021 str. 199

napisanej pod kierunkiem Ks. bpa prof. zw. dr hab. Wiktora Wysoczańskiego.

Na samym początku pragnę wyrazić uznanie Ks. mgr Andrzejowi Gontarkowi za podjęcie się opracowania tak ważnego problemu w Kościele, jakim jest sakrament Eucharystii. Na przestrzeni całej historii Kościoła, szczególnie w naszych czasach, pełnych sekularyzacji i zamętu duchowego, Św. Eucharystia posiada fundamentalne znaczenie. Sakrament Św. Eucharystii, jako Nowa Pascha, stanowi rdzeń życia chrześcijańskiego i prowadzi nas do czasów eschatologicznych. Tam, gdzie jest Św. Eucharystia tam jest Kościół, gdzie jej nie ma, niema Kościoła. Przeżywana jest bowiem jako „Boska Liturgia” - wspólne dzieło ludu Bożego tj. wspólnoty Kościelnej w Chrystusie. Nie może jej być bez eucharystycznego „sinaksis”, jak również bez „koinonii” wspólnoty Kościelnej zebranej wokół Chrystusa.

W Prawosławiu pojmowana jest jako misterium samego Kościoła, stanowiąc zespolenie wszystkich sakramentów i jest określana jako Sakrament Sakramentów. Tak pojmowana Św. Eucharystia jest centrum życia Kościelnego, źródłem tradycji, teologią jedności oraz historią jedności Kościoła. Słusznie więc Autor pracy używa określenia „Kościół Eucharystyczny” kiedy pisze o Kościele celebrującym str. 8,11.

Te trzy momenty Św. Eucharystii doktorant przedstawia i rozwija w swojej pracy. Czyni to jako teolog starokatolicki, prezentując, w tym zakresie, naukę swojego Kościoła. Należy mieć nadzieję, że jego praca, o najważniejszym sakramencie, będzie zachętą dla teologów do zajęcia się tą problematyką. Ks. A. Gontarek pisze, że „wśród teologów Starokatolickich dość rzadko pojawiają się publikacje dotyczące Eucharystii” str. 8. Ma „przeto, nadzieję, że swoją dysertacją wniesie skromny wkład... do polskiego starokatolickiego chrześcijaństwa. Życzę Mu tego z całego serca.

Doktorant stawia sobie za cel: „prezentację relacyjności, a jest to osnowa narracji dysertacyjnej, teza o wzajemności i nierozzerwalności, to jest zasadnicza wykładnia

rzeczy”. Chodzi tu o stosunek Kościoła i misterium sakramentu. Dalej pisze: „myśl eklezjalna o wymiarze eucharystycznym domaga się wciąż nowego doprecyzowania, gdyż analiza tej problematyki wciąż niesie wieść do fascynacji chrześcijańskiej. Dlatego celem opracowania jest pobudzenie refleksji eucharystycznej współwyznawców starokatolickich” str. 8. Przyjrzyjmy się więc na ile ten cel osiągnął w swojej dysertacji.

Praca składa się z czterech rozdziałów, wstępu, zakończenia oraz krótkiego streszczenia w języku polskim i angielskim, wykazu literatury oraz aneksu – części Mszy Świętej Kościoła Polskokatolickiego z 1999 r. – prefacji eucharystycznej i pięciu kanonów.

Praca napisana została w ujęciu dogmatyczno – liturgicznym.

Rozdział pierwszy został zatytułowany: „Skrypturystyczne uwarunkowania Eucharystyczne”.

W rozdziale tym Autor odwołuje się do Starego Testamentu wskazując na wydarzenia świadczące o nowotestamentowej Eucharystii. Następnie prezentuje sam fakt ustanowienia Eucharystii na Ostatniej Wieczerzy. Pisze: „Eklezja Nowego Przymierza uzewnętrznia się w uwarunkowaniach Przymierza dawnego, z niego wyrastając” Str. 26 „Pascha to upamiętnienie zbawczego działania Boga. To przejście samego Boga, co potwierdza Księga Wyjścia 12,23-27, która przedstawia „przejście” Boga i cudowne ocalenie pierworodnych synów izraelskich” str. 26.

Św. Eucharystia ustanowiona na Ostatniej Wieczerzy posiada wymiar nie tylko doczesny, ale i eschatologiczny. Ks. . Gontarek pisze że: „Św. Eucharystia, stanowi oś, wokół której realizuje się tajemnica wiary, a wynika ona z bezgranicznej miłości Jezusa Chrystusa do rodzaju ludzkiego” str. 42.

Pamiętać należy, że Św. Eucharystia jest sakramentem Kościoła, a On jest wspólnotą miłości. Poglębienie i rozwój miłości między wyznawcami stanowi właściwy sens Św. Eucharystii. To ona wypełnia ludzkie życie bytem Bożym i staje się członkiem Chrystusa, napełniając go boskim pokarmem, aby przez pełnię miłości stanowić jedność i jest eschatologicznym wyznacznikiem zbawienia. Jest to testament Chrystusa, Który na Ostatniej Wieczerzy zalecił Apostołom: „to czyńcie na moją pamiątkę”. (Porównaj: Orygenes, św. Cyprian, błg. Augustyn, św. Jan Chryzostom, św. Jan Damasceński).

W rozdziale drugim pyt. „Patrystyczna refleksja nad eklezjotwórczym aspektem rzeczywistości eucharystycznej”. Autor pracy odwołuje się do patrystycznych przesłanek mających odniesienie do omawianych problemów w rozdziale pierwszym, pisząc: „...odnajdujemy je nie tylko w Piśmie, lecz także w patrystycznej Tradycji”. Pragnę tu zwrócić uwagę Autorowi pracy, mówiąc o źródłach Objawienia należy używać określeń Pismo Święte, Św. Tradycja. To one Pismo Św. i Św. Tradycja są

źródłem i nośnikiem Boskiego Objawienia, o czym sam pisze, że są „nośnikami Objawienia” str. 56. Tradycja bez określenia Święta jest tradycją historyczną i posiada inne znaczenie.

Trudno też się zgodzić z Autorem, że poprzez oddziaływanie eucharystyczne, ujawniające stopnie hierarchiczne, można wnioskować „zagadnienie prymatu papieskiego” str. 89.

Wydaje się, że treść pierwszych dwóch rozdziałów należałoby połączyć w jeden rozdział, co stanowiłoby jaśniejsze jednolite przedstawienie tematu. Są bowiem powtórki dotyczące pojęcia Św. Eucharystii.

Rozdział trzeci p.t. „Specyfika Starokatolickich ujęć na temat eklezjotwórczej roli Eucharystii”, prezentuje specyfikę starokatolicyzmu dotyczącą eklezjotwórczej natury sakramentu oraz relacje Św. Eucharystia - Kościół. Ks. Gontarek poświęca wiele miejsca samemu misterium sakramentu, ze szczególnym zwróceniem uwagi na relację Kościół – Sakrament jako narzędzie Łaski Bożej. Podkreślić należy prawidłowe pojmowanie przez Autora obecności Chrystusa w Św. Eucharystii. Odrzuca on pojmowanie symbolu, kiedy pisze: „... należy powiedzieć, że tak pojmowana realna obecność Chrystusa staje się rodzajem wezwania do odpowiedzi tą samą miłością i tą samą przyjaźnią, jaką On nam ofiarowuje” str. 101, 103, 129.

Mając na uwadze tę prawdę, że „Chrystus składa z siebie ofiarę i sam ją sprawuje”, Św. Ojcowie uczyli, iż Św. Eucharystia jest „misterium ponad misteriami”, „ukoronowaniem i udoskonaleniem wszystkich pozostałych sakramentów”, „koroną wszelkiego misterium Boskiego”. (Patrz św. Dionizy Areopagita, św. Maksym Wyznawca, św. Jan Chryzostom). Św. Eucharystia jest, przeto, centrum życia Kościoła albowiem stanowi misterium łączności i zjednoczenia najpierw wszystkich wierzących z Chrystusem i pomiędzy sobą, a później całego kosmosu z Bogiem, z którego pochodzi chleb i wino.

Ks. Gontarek w celu uzasadnienia swoich dociekań, w sposób zwięzły, przedstawia naukę o Eucharystii św. apostołów Pawła i Jana.

Rozdział czwarty brzmi: „Eucharystia w aspekcie relacji eklezjotwórczych”.

Autor dysertacji, w końcu trzeciego rozdziału pisze: „Przedstawiając podmiotowe inspiracje Eucharystii, nie wolno pomijać rezultatu tego oddziaływania, czyli eucharystycznego wymiaru eklezjalnego. Wymiar ten, zaprezentowany drogą analizy jakościowej, strukturalnej, dogmatycznej i liturgicznej wraz z niezbędnymi odwołaniami ekumenicznymi stanie się treścią rozdziału następnego tj. czwartego. W rozdziale tym zwraca on swą uwagę na uwarunkowania ontologiczne z uwzględnieniem przedmiotowości i podmiotowości oraz wymiaru osobowego struktury Kościoła oraz współzależności pomiędzy Kościołem i Eucharystią. W Eucharystii przez Ciało i Krew

Chrystusa Bóg objawia się swojemu ludowi, a wyobrażenia eschatologiczne nobilitują znaczenia”.

Myśl tę Autor prezentował w poprzednich rozdziałach. Przytaczając zaś uchwałę Soboru Efeskiego z 431 roku stwierdza, że potwierdza ona duże znaczenie Św. Eucharystii w życiu wierzącego człowieka. A oto uchwała Soborowa: „... jeśli ktoś nie uznaje, że Ciało Pańskie jest źródłem życia i że to Ciało jest Ciałem Słowa Boga Ojca, lecz twierdzi, że należy do innej osoby, godności złączonej ze Słowem lub tylko obożonej jak gdyby boskim zamieszkaniem, ale nie, jak powiedzieliśmy, że posiada moc udzielania życia, ponieważ stało się własnością Słowa mogącego wszystko ożywić – niech będzie wyłączony ze społeczności wiernych”.

W świetle tej uchwały proszę Autora pracy o wyjaśnienie stwierdzenia ze str. 134: „Pryncypialność Eucharystii warunkuje jej niezbędność wyrażoną na Soborze Watykańskim II określenia, że jest ona „źródłem i szczytem” eklezyjalnej dojrzałości. Wyjaśnienie to przybliży jego rozumowanie w podtytułach: „Mistyczne Ciało Pańskie”, „Chrystus głową Kościoła”, „Rekapitulacja w Chrystusie” oraz stwierdzenie: „czy zatem mistyczne Ciało Chrystusa, to Kościół czy twór inny”?

Po wyłożeniu powyższych myśli Autor w sposób jednoznaczny stwierdza, co jest ważne, że „koinonia”, czyli społeczność eklezyjalna i „communio”, czyli zjednoczenie z Bogiem są przejawem istotnego wymiaru Kościoła Starokatolickiego i jego pojmowania Istoty Kościoła jako społeczności par excellence społecznością eucharystyczną, czy wg Niego nabiera znaczenia ekumenicznego. I tu odwołuje się do działalności ekumenicznej swoich biskupów: J.E. Biskupa Wiktora Wysoczańskiego i śp. Biskupa Maksymiliana Rodego, wskazując na ich myśli ekumeniczne.

W zwięźczeniu swojej dysertacji Doktorant przytacza tekst Deklaracji Utrechckiej Biskupów Kościoła Starokatolickiego z 24.IX.1889 r., w której czytamy: „... uważamy za swój obowiązek oświadczyć, że zachowujemy wiernie w nienaruszonej formie starą katolicką wiarę w Najświętszy Sakrament ołtarza wierząc, że pod postaciami Chleba i Wina przyjmujemy Ciało i Krew Naszego Pana Jezusa Chrystusa” str. 157.

Bardzo dobrze, że stanowisko Unii Utrechckiej zostało przez Ks. Gontarka zacytowane w pracy i w niej rozwinięte. Św. Eucharystia bowiem i jej prawidłowe pojmowanie prowadzi do zjednoczenia z Chrystusem i tymi, którzy w Niego wierzą. Św. Eucharystia jest celem jedności. Bez niej nie ma Kościoła.

Wszystkie inne działania chrześcijan, na które wskazuje Autor, są materiałem wspomagającym tę jedność.

Oceniając całość dysertacji Ks. mgr Andrzeja Gontarka stwierdzić należy, że mamy przed sobą ciekawą rozprawę prezentującą naukę Kościoła Polskokatolickiego o najważniejszym sakramencie Św. Eucharystii z uwzględnieniem nauki Kościoła Pierwotnego. Dobrze się także stało, że Autor przedstawił, chociaż w sposób pobieżny,

problem ekumenizmu w łączności ze Św. Eucharystią. Zagadnienie to może posłużyć do oddzielnej pracy, do czego zachęcam Ks. Doktoranta.

Przedłożona praca świadczy o pracowitości Autora. Jest wielowątkowa. Przy ewentualnym druku wymaga systematycznego wyłożenia poruszonej problematyki, likwidując powtórki. Wyłożony materiał jest interesujący i świadczy o samodzielności myślenia.

Warsztat naukowy Autor opanował. Odsyłacze nie budzą zastrzeżeń. Inne uwagi przedstawiłem wyżej.

Praca Ks. mgr Andrzeja Gontarka napisana pod kierunkiem J.E. Biskupa prof. dr hab. Wiktora Wysoczańskiego odpowiada w pełni normom stawianym dla tego rodzaju prac. Jest cennym wkładem do poznawania życia liturgicznego Kościoła Polskokatolickiego w RP.

Przedkładając pozytywną ocenę pod względem merytorycznym i formalnym wnoszę o dopuszczenie Ks. mgr Andrzeja Gontarka do dalszych etapów przewodu doktorskiego.

Metropolita prof. zw. dr hab.

+ Metropolita Sawa Michał Hrycuniak
Sawa Michał Hrycuniak

Warszawa, 22.II.2021.